

zelf niet. En ook al zijn het rotmedicijnen. Een psychose is vele malen erger.' 'Juist dat controle houden vinden veel Marokkaanse ouders heel moeilijk,' zegt Bassit. 'Ze hebben minder gezag over hun kinderen dan Nederlandse ouders.'

Soebatten

Rusting, Van Hees en Bassit komen bij families die jarenlang geen flauw vermoeden hadden wat hun psychotische zoon mankeerde. Rusting: 'Vaak voelen ze zich schuldig en denken ze dat ze hun kind niet goed hebben opgevoed.' Ook denken sommige ouders dat hun kind bezeten is door djinns, boze geesten. In Nederland zijn veel islamitische genezers actief, die djinns proberen te verdrijven door Koranteksten te lezen. 'Wij gaan daar niet tegenin,' zegt Rusting. 'We zeggen dat een psychose erg lijkt op bezetenheid. Dat het belangrijk is om uit te zoeken of ze zich niet vergissen. Prima als mensen een islamitische genezer in de arm willen nemen. Maar we hameren erop dat ze ook naar de psychiater gaan.'

Bij Indigo, in de spreekkamer van Tiny van Hees, coördinator van de familiecoaching, zitten twee knappe, modern geklede vrouwen van begin twintig. De jongste volgt een hbo-opleiding, de oudste heeft een baan als manager in Rotterdam. Ze is hoogzwanger. Hun traditioneel geklede moeder is analfabete. De dochters geloven niet in boze geesten. 'Onze pa is ernstig ziek. Hij durft de deur niet uit en denkt dat hij wordt afgeluisterd.' Hun vader heeft als kind negen broertjes en zusjes verloren. Ze denken dat er toen iets geknapt is in zijn hoofd.

'Ik ben bang dat hij zichzelf vermoordt,' zegt de moeder in het Berbers. Behalve met haar dochters heeft ze nog nooit met iemand over de problemen van haar man gepraat. Na jaren soebatten kregen de dochters hun vader mee naar een psychiater. 'Hij had zijn nette pak aangetrokken en zei dat het prima ging. Ik wist niet wat ik zag: is die stoere macho dezelfde man als het hoopje ellende dat we thuis zien?' Het is zijn trots, denken ze. 'Pa voelt zich waardeloos. Hij zal nooit toegeven dat hij psychische problemen heeft. Hulp van vreemden accepteert hij niet. Het moet allemaal binnen de familie blijven.'

Hun vader zit al drie jaar thuis. Hij krijgt geen uitkering omdat hij officieel niet ziek is. De dochters onderhouden hun ouders en komen om de beurt een weekend thuis. 'Anders houdt ma het niet vol,' zegt de jongste.

De oudste: 'Eigenlijk gaat het niet meer met de crisis en nu er een baby op komst is.' Ze hopen dat de psychiater een diagnose stelt, zodat hun vader professionele hulp krijgt en in beroep kan tegen de beslissing van het UWV. 'Maar we krijgen de psychiater niet te spreken. Hij belt nooit terug. We voelen ons bedelaars.'

'Blijf bedelen. Denk vooral niet dat je lastig bent,' zegt Kees Klaver, de vrijwilliger van Ypsilon die vandaag is aangeschoven. 'Je moet de schaamte voorbij. Lukt het niet, dan zijn wij er.'

De oudste dochter lacht door haar tranen heen. 'Eindelijk iemand die het snapt.'

'Verdomme,' zegt Klaver, een slanke, gebruikte zestiger, als ze vertrokken zijn. 'Die jonge meiden zouden plezier moeten hebben, feesten!'

Als familie moet je soms drammen om iets voor elkaar te krijgen bij de hulpverlening, zegt hij. Zijn psychotische zoon werd zes keer in verwarde toestand opgenomen. 'Sorry, we mogen tegen u niets

zeggen,' zeiden de behandelaars als hij wilde overleggen. Klaver: 'Die verdomde privacy.'

'Uw zoon is een volwassen man. We doen niets zolang hij zelf niet wil,' kreeg hij te horen nadat zijn zoon door de havenpolitie uit het water was gevist. 'Elke keer weer ben je dodelijk ongerust. Dan is het niet te verteren als hulpverleners de deur dichthouden.'

Hij heeft alles gelezen over zijn rechten als familielid, met iedereen besproken hoe hij psychiater het best kon benaderen. 'Zo heb ik me naar binnengedrongen.' Als hij Marokkaanse families daar iets over vertelt, breken ze te open. Goh, het ligt niet aan ons. Die goedopgeleide Nederlander heeft het ook meegemaakt.

Gedwongen opname

In een verwaarloosd trappitaal wonen de ouders van Fouad (27). De bel is kapot. Achter de deur klinken ruziegeluiden. Na een paar keer bonken, klikt de deur open. Een kleine, verlegen man met een grijs baardje gaat voor naar de huiskamer. Op de bank zit de moeder

'Ik ben bang dat hij zichzelf vermoordt,' zegt de moeder in het Berbers

van Fouad, gekleed in een crèmekleurige djel-laba. Ze heeft maar één sok aan. 'Fouad loopt buiten in de kou,' vertelt ze. 'Hij loopt en loopt maar, zonder jas. Hij is zo mager dat zijn broek naar beneden zakt.'

Afgelopen september vertrokken de ouders voor een paar maanden naar Marokko. Het ging weer beter met Fouad: in een psychiatrische kliniek waren zijn medicijnen opnieuw ingesteld. De rechter had een machtiging afgegeven. Mocht het misgaan, dan kon hij gedwongen opgenomen worden.

Toen ze in december thuiskwamen, troffen ze Fouad zappend voor de televisie aan, met een verwilderde blik in zijn ogen. 'Hij had nog dezelfde trui aan als toen we vertrokken.' Zijn moeder wrijft driftig een traan weg, als ze dat vertelt. Toen ze bezorgd had gevraagd of hij zijn medicijnen nog wel innam, had hij direct de benen genomen, naar zijn eigen huis. 'Als ik aanbel, doet hij niet open. De meubels, de televisie, de schotelantenne: alles wat we voor hem hebben gekocht, is weg. Hij slaapt op een matrasje op de kale vloer.'

'Ik heb geen vat op Fouad,' zegt de vader hulpeloos. 'Ach, jij,' zegt Fouads moeder verwijtend. 'Jij hebt geen band met je zoons. Jij moest altijd maar werken, werken, werken.' De vader zwijgt bedremmeld.

De tweelingbroer van Fouad – de enige van wie hij wel eens iets aanneemt – zit in de gevangenis wegens drugshandel. En de rechterlijke machtiging van Fouad blijkt al drie maanden verlopen. 'Waarom heeft niemand ons dat verteld?' vraagt zijn moeder. 'Dan waren we direct teruggekomen uit Marokko. De psychiater zegt dat hij geen nieuwe machtiging aanvraagt, omdat Fouad niet gevaarlijk is.'

Stilte. 'Fouad sterft buiten. Ik ga binnen dood.' Rusting belooft een verslag van het gesprek door te sturen naar de psychiater. Als de familie eraan onderdoor gaat, kan dat ook reden zijn voor een gedwongen opname, legt hij uit.

Fouads moeder hoopt dat hij door een opname weer zo opknapt, dat ze in Marokko een vrouw voor hem kunnen gaan zoeken. 'Fouad is een knappe jongen, dol op kinderen. Een vrouw die voor hem zorgt, zou hem zoveel goed doen.' Tegenover haar familie in Marokko vertelt ze nooit iets over de ziekte van haar zoon. Dat zou zijn huwelijkskansen ernstig in gevaar brengen. 'Als Lodewijk zou trouwen, zou ik daar heel bezorgd over zijn,' zegt Rusting. 'In ieder geval moet je een toekomstige vrouw altijd uitleggen wat je zoon mankeert en dat hij zijn leven lang medicijnen moet slikken.' 'Natuurlijk, dat spreekt vanzelf,' zegt de moeder.

Het huwelijk is een moeilijk punt. Als ouders per se een meisje uit Marokko willen halen voor hun zieke zoon, moet je daar niet voor

gaan liggen, vindt Rusting. 'Dan ben je ze direct kwijt. Het huwelijk is zo belangrijk voor hen. Hun leven is pas geslaagd als de kinderen netjes getrouwd zijn.'

Bassit is minder voorzichtig. Ze vertelt over een gezin in Overvecht waar ze wel eens komt. De man is eenenveertig en heeft schizofrenie. Zijn eerste vrouw liep bij hem weg. Bassit: 'De ouders wilden hun zoon niet in huis nemen: dan raakten ze hun subsidies kwijt.' De zoon werd opnieuw uitgehuwelijkt, aan een jong meisje dat geen woord Nederlands spreekt. 'Die vader dacht: kom, we gaan er nog eentje halen. Dat meisje wist van niets. Dat kan gewoon niet.'

Het stel heeft inmiddels twee kinderen, van zeven en vijf jaar oud. De vrouw wordt gebruikt als een soort dienstmeisje. De situatie thuis is zo onveilig dat Jeugdzorg heeft bedreigd de kinderen uit huis te halen. 'Straks moet de moeder met haar kinderen naar een opvang aan de andere kant van het land,' zegt Bassit verontwaardigd. 'Terwijl die kinderen het prima doen op school.'

Het uithuwelijken gebeurt meestal niet uit berekening, haast ze zich te zeggen. 'Het is pure onmacht. De ouders zijn op leeftijd, moe en vaak ziek. Hun gezonde kinderen hebben hun eigen leven. Ze zien vaak geen andere manier om ervoor te zorgen dat hun zoon verzorgd achterblijft. En er zijn ook ouders die hardnekkig blijven geloven dat hun kind wel beter wordt.' Gelukkig ziet ze steeds meer ouders die wijzer zijn. Bassit: 'Via via horen ze dat ze beter goede hulp en een beschermde woonplek kunnen zoeken.'

In het begin kwamen de familiecoaches vaak pas binnen als de ouders niet meer wisten waar ze het zoeken moesten. 'En dan nog waren mensen zeer op hun hoede,' zegt Bassit. 'Wat zijn jullie aan het opschrijven? Waarom deze ophef?' Nu zingt het overal rond dat wij echt iets kunnen betekenen. Alleen jammer dat huisartsen zelden naar ons doorverwijzen.'

Rusting is blij met kleine succesjes. De vader van Amir heeft zijn zoon opgegeven voor een beschermde woonplek. Een Utrechtse imam is na veel gesprekken bereid om in de moskee voorlichting te geven over psychoses. Bakr heeft getekend voor een onder curatele stelling. 'Ik had zijn vader verteld hoe ik met Lodewijk onderhandel. Dat had hij ook geprobeerd en het was gelukt.' Nu de rechter Bakr een curator heeft toegewezen, gaat zijn vader hem weer inschrijven bij de gemeente. Rusting: 'Dat is mooi om te horen.' ■